

Література

1. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності / О. О. Білявська. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/> (дата звернення 19.03.2020).
2. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Абетка для директора: Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти, 2020. 240 с. URL: http://sqe.gov.ua/images/category/інституційний_аудит/Абетка/Абетка_для_Директора_2020.pdf (дата звернення 23.03.2020).
3. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С.106–110.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: Наказ МОН України від 09.10.2010 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> (дата звернення: 20.03.2020).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145 із змінами, редакція від 18.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.03.2020).
7. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя / Н. Ф. Сергієнко. URL: www.nbuiv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2011_5/24.pdf (дата звернення: 26.03.2020).
8. Яскевіч О. В. Поняття компетентності в сучасному педагогічному дискурсі / О. В. Яскевіч. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/10yovspd.pdf> (дата звернення: 27.03.2020).

УДК 371

Брик Ю. Р.
викладач-методист, викладач біології
ДПТНЗ «Тернопільське вище професійне училище
сфери послуг та туризму»
brik.yli@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

Компетентнісний підхід у сучасній освіті є відповіддю на трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасному суспільстві, зростання темпів зміни знань та технологій, глобалізацію світового господарства. Успішній людині сьогодення необхідні такі навички, як: креативне та критичне мислення, інформаційна грамотність та використання ІКТ, комунікації рідною та

іноземними мовами, дослідницька діяльність та винахідливість, підприємливість та співробітництво, робота в команді та персональна відповідальність, вміння інтегрувати знання та досвід з різних галузей.

Науковці європейських країн вважають, що «набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності та як необхідно її формувати, що має бути результатом навчання» [6].

Упровадження компетентнісно-орієнтованого навчання біології спирається на розробки зарубіжних і вітчизняних учених. Зокрема, загальнодидактичний аспект компетентнісно-орієнтованого навчання вивчали і вивчають зарубіжні (Є. Бережнова, В. Краєвський, Дж. Равен, А. Хуторський, С. Шишова та ін.) і вітчизняні (Н. Бібік, С. Бондар, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та ін.) вчені. Сформульовано означення й обґрунтування поняття «компетентність», запропоновано ієрархію компетентностей (ключові, загальнопредметні, предметні), виокремлено певні групи основних (ключових, життєвих) компетентностей, розроблено їх зміст.

Під компетентністю розуміється поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах.

Л. Хоружа [8] наголошує, що сутність поняття «ключові компетентності» стосується не тільки змісту освіти, а передбачає формування в молоді певних навичок для життя й діяльності в соціальній сфері суспільства.

Зміни в шкільній біологічній освіті здійснюються в контексті реалізації концепції «Нова українська школа» і Закону України «Про освіту». Відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» і положень «Концепції Нової української школи» реалізація освітніх стандартів та програм повинна забезпечувати формування в учнів 10 ключових компетентностей. Інструментом впровадження компетентнісного підходу у навчальних програмах визначено зміщення акценту з нагромадження фактів на розвиток умінь [2, с. 5].

Навчання біології полягає у формуванні в учнів природничо-наукової компетентності шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із довкіллям; розуміння біологічної картини світу та цінності таких категорій як життя, природа, здоров'я; свідомого ставлення до природи як до універсальної, унікальної цінності; застосування знань з біології та екології у повсякденному житті, оцінювання їх ролі для сталого (збалансованого) розвитку людства, науки та технологій [4].

Формування предметної (біологічної) компетентності на уроках біології забезпечується на засадах компетентнісного, діяльнісного підходів, реалізації наскрізних змістових ліній.

Вперше в навчальних програмах з усіх предметів виокремлено наскрізні змістові лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська

відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність», які відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, які послідовно розкриваються в освітньому процесі та спрямовані на посилення мотивації, інтересу до навчання. Завдання сучасного курсу біології реалізуються шляхом формування ключових компетентностей та через наскрізні змістові лінії.

Наскрізні змістові лінії є засобом інтеграції навчального змісту, корелюються з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Основою набуття компетентності є власна активна діяльність учня і вчителя. Незаперечним є те, що сам учитель, як мінімум, має володіти тими компетентностями, яких навчає дітей. Базова компетентність вчителя полягає в умінні організувати заняття, створити невимушене, доброзичливе, розвивальне середовище, в якому стає реальною можливість досягнення очікуваних результатів навчання учнів (знаннєвого, діяльнісного, ціннісного компонентів).

Багаторічний досвід моєї педагогічної діяльності та вивчення досвіду роботи вчителів біології дає можливість використовувати найбільш ефективні засоби формування компетентностей, вибір яких залежить від мети і змісту уроку, рівня підготовки учнів, наявних наочних засобів навчання, від вибраного типу уроку та його структури.

З метою оволодіння учнями термінологічним апаратом біології та екології, засвоєння предметних знань та усвідомлення суті основних законів і закономірностей, що дають змогу зрозуміти неперервність життя та його нерозривний зв'язок із довкіллям, організуюю освітній процес на компетентісно орієнтованих завданнях з використанням сучасних освітніх технологій. Організуюю навчання так, щоб воно стимулювало інтерес, бажання разом думати і дискутувати, ставити оригінальні питання та оцінювати нестандартні ситуації, проявляти незалежне креативне мислення, формулювати ідеї, висловлювати різні точки зору. Важливо, щоб це мотивувало учнів до нових здобутків, на сходінку вищих.

Позитивно мотивують пізнавальну діяльність учнів створення дослідницьких проектів, робота з різними джерелами інформації, застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією під час виконання практичних і лабораторних робіт.

Методи інтегрування допомагають зрозуміти, що отримані знання з попередніх курсів біології та інших предметів можуть знадобитися будь-коли з метою формування в учнів гуманістичних поглядів на природу, сучасних уявлень про її цілісність і розвиток. Кооперативне навчання формує лідерські якості, соціальні навички, вміння працювати в команді, а рольові та ділові ігри ефективні тому, що наближають ситуацію до реального життя. Різноманітні навчальні ігри знімають втому та напругу на уроках, уроки проходять у нормальному, а не в уповільненому темпі, забезпечується сприятливий психологічний клімат, атмосфера демократизму, змагання, діловитості,

стимулювання, дружнього спілкування, високої відповідальності усіх учасників освітнього процесу за результатами спільної праці.

Після вивчення теми пропоную учням різні форми узагальнення, систематизації та корекції навчального матеріалу – семінари, тестові завдання, контрольні роботи, захист рефератів, захист міні-проектів. Учні заздалегідь знайомляться з формами проведення узагальнюючого уроку, роблять вибір і повідомляють про це викладачеві. Це сприяє формуванню вміння самостійно приймати рішення, йти на компроміс, досягати спільної згоди. Для цього використовую різнорівневі завдання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Практикую самооцінювання та взаємооцінювання, які формують в учнів здатність до самоаналізу, вміння бачити власні помилки, виявляють власне ставлення до себе та інших учнів, виховують вміння порівнювати, аналізувати, оцінювати інших та сприймати критику на свою адресу.

Отже, практика роботи дає підстави стверджувати, що використання інноваційних методів і прийомів при викладанні біології дає змогу підвищити ефективність освітнього процесу, забезпечує формування ключових та предметних компетентностей в учнів.

Література

1. Генкал С. Е. Формування предметної компетентності в учнів профільних класів на уроках біології / С. Е. Генкал. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4 (30). С. 127–134.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/stru>
3. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз / О. С. Заблоцька. *Вісник Житомирського державного університету. Випуск 40. Серія: Педагогічні науки*. 2008. С. 63–68.
4. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ. 10–11 класи. Рівень стандарту: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 р. № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
5. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
6. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* (під заг. ред. О. В. Овчарук). К., 2004. 111 с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. К.: Вид-во А.С.К., 2004. 432 с.
8. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л. Л. Хоружа. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць*. К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. № 7. (Серія «Психологія. Педагогіка»). 202 с.